

جرم ربایه و مجازات آن

دکتر محمدجعفر حبیب زاده (دانشیار دانشگاه تربیت مدرس) **اسماعیل رحیمی نژاد** (دانشجوی دوره دکتری دانشگاه تربیت مدرس)

چهارم: مجازات جرم آدم ربایی (۱) مجازات اصلی:

مجازات اصلی جرم آدم ربایی به معنای عام کلمه، در ماده (۶۲۱) قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) به شرح ذیل آمده است:

الف) حبس از پنج تا پانزده سال برای هر کس که به قصد مطالبه وجه یا مال یا به قصد انتقام یا به هر منظور دیگر، به عنف یا تهدید یا حيله یا به هر نحو دیگر شخصاً یا توسط دیگری شخصی را برباید. ب) پانزده سال حبس برای ربودن مجنی علیه که سن وی کمتر از پانزده سال تمام باشد.

ج) پانزده سال حبس برای آدم ربایی توسط وسایل نقلیه.

د) پانزده سال حبس برای آدم ربایی توأم با ورود آسیب جسمی یا حیثیتی به مجنی علیه.

۲) مجازات های تبعی، تکمیلی و تنمیمی:

«علاوه بر مجازات یا مجازات هایی که برای عمل مجرمانه پیش بینی می شود، قانونگذار ممکن است مجازات های دیگری را هم بر حسب نوع جرایم ارتكابی و درجه اهمیت آن، برای مرتکب جرم تعیین کرده باشد. این مجازات اضافی گاه به طور خود به خود و به تبع مجازات اصلی نسبت به محکوم تحمیل می شود؛ در این صورت، آن را مجازات تبعی می خوانیم؛ و گاه اجرای آن بسته به این است که در حکم دادگاه قید شده باشد، در این صورت مجازات تکمیلی خواهد بود.»

الف) مجازات های تبعی:

به موجب ماده (۶۲) مکرر مصوب ۱۳۷۷/۲/۲۷ مجلس شورای اسلامی: «محکومیت قطعی کیفری در جرایم عمدی به شرح ذیل، محکوم علیه را از حقوق اجتماعی محروم می‌نماید و پس از انقضای مدت تعیین شده و اجرای حکم، رفع اثر می‌گردد:

۱- محکومان به قطع عضو در جرایم مشمول حد، پنج سال پس از اجرای حکم؛
۲- محکومان به شلاق در جرایم مشمول حد، یک سال پس از اجرای حکم؛
۳- محکومان به حبس تعزیری بیش از سه سال، دو سال پس از اجرای حکم.»
تبصره ۱: حقوق اجتماعی عبارت است از حقوقی که قانونگذار برای اتباع کشور جمهوری اسلامی ایران و سایر افراد مقیم در قلمرو حاکمیت آن منظور نموده و سلب آن به موجب قانون یا حکم دادگاه صالح می‌باشد؛ از قبیل:

الف. حق انتخاب شدن در مجالس شورای اسلامی و خبرگان و عضویت در شورای نگهبان و انتخاب شدن به ریاست جمهوری.

ب. عضویت در کلیه انجمن‌ها و شوراهای جمعیت‌هایی که اعضای آن به موجب قانون انتخاب می‌شوند.

ج. عضویت در هیأت‌های منصفه و امانت‌داری به مشاغل آموزشی و روزنامه‌نگاری.

د. استخدام در وزارتخانه‌ها، سازمان‌های دولتی، شرکت‌ها، مؤسسات وابسته به دولت، شهرداری‌ها، و مؤسسات مأمور به خدمات عمومی، ادارات، مجلس شورای اسلامی، شورای نگهبان و نهادهای انقلابی.

و. وکالت دادگستری و تصدی دفاتر اسناد رسمی و ازدواج و طلاق و دفتراری.

ج. استفاده از نشان و مدال‌های دولتی

و عناوین افتخاری.

بنابراین، با توجه به این ماده، می‌توان گفت که مجازات تبعی، اثر ناشی از حکم محکومیت قطعی کیفری است که همان محرومیت از حقوق اجتماعی در مدت معین است. پس در صورتی که آدم‌ربا به حبس تعزیری بیش از سه سال محکوم شده باشد، بالتبع تا مدت دو سال پس از اجرای حکم از حقوق اجتماعی محروم خواهد شد.

ب) مجازات‌های تکمیلی و ترمیمی:
از آنجا که جرم آدم‌ربایی از جمله جرایم تعزیری و عمدی است، قاضی دادگاه به استناد مواد (۱۹) و (۲۰) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ حق اعمال مجازات‌های ترمیمی را در مورد شخص آدم‌ربا دارد. ماده (۷۲۸) قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ نیز به قاضی دادگاه اختیار استفاده از مجازات‌های تکمیلی را داده است.

نکته آخر این که، آدم‌ربایی از جمله جرایم غیر قابل گذشت می‌باشد؛ بنابراین، گذشت شاکی خصوصی، تعقیب و یا اجرای مجازات را موقوف نخواهد کرد. در این موارد، گذشت شاکی یا مدعی خصوصی فقط می‌تواند به استناد بند یک ماده (۲۲) قانون مجازات اسلامی، مجازات مرتکب را تخفیف دهد. از طرف دیگر، به موجب ماده (۳۰) قانون مجازات اسلامی، مجازات کسانی که به اتهام ارتکاب جرم آدم‌ربایی محکوم می‌شوند، غیر قابل تعلیق است.

پنجم: صور خاص جرم آدم‌ربایی
قانونگذار، برخی از مصادیق جرم آدم‌ربایی را به عنوان جرم مستقل پیش‌بینی کرده و برای آنها مجازات‌های خاصی مقرر نموده است، که به این موارد صور خاص جرم آدم‌ربایی گفته می‌شود. یکی از مهم‌ترین صور خاص

آدم‌ربایی «ربودن طفل تازه متولد شده» است؛ که در ماده (۶۳۱) قانون مجازات اسلامی پیش‌بینی گردیده است. بر اساس این ماده: «هر کس طفلی را که تازه متولد شده است بدزدد یا مخفی کند یا او را به جای دیگری یا متعلق به زن دیگری غیر از مادر طفل قلمداد نماید، به شش ماه تا سه سال حبس محکوم خواهد شد و چنانچه احراز شود که طفل مزبور مرده بوده، مرتکب به یک صد هزار تا پانصد هزار ریال جزای نقدی محکوم خواهد شد.»

با توجه به این ماده، برای تحقق جرم ربودن طفل تازه متولد شده چند شرط لازم است:

۱) در این جرم نیز مثل آدم‌ربایی به معنای عام کلمه، رفتار مرتکب، فعل مثبت مادی و خارجی است، نه ترک فعل؛ و این فعل مثبت مادی همان «ربودن» است.

۲) موضوع این جرم، مطلق اطفال نیست؛ بلکه اطفال تازه متولد شده است. منظور از طفل تازه متولد شده، طفلی است که هنوز مدت زیادی از تولد او نگذشته و به آسانی قابل تشخیص از سایر اطفال تازه متولد شده نمی‌باشد.

۳) از نظر عنصر روانی نیز داشتن سوء نیت عام و سوء نیت خاص و همچنین علم مرتکب به موضوع جرم لازم است.

۴) مجازات جرم ربودن طفل تازه متولد شده به شرح ذیل است:

الف) شش ماه تا سه سال حبس برای ربودن طفل تازه متولد شده.
ب) جزای نقدی تا پانصد هزار ریال برای ربودن طفل تازه متولد شده‌ای که مرده‌بودنش احراز شده است.
نکته مهمی که در خصوص جرم ربودن طفل تازه متولد شده باید گفت، آن است که این جرم از نظر عنصر مادی، جرم آنی است نه مستمر. بنابراین، چنانچه کسی

طفل تازه متولد شده را ربوده و تا زمان بلوغ او را نزد خود مخفی نگه دارد، عملش تعدد مادی خواهد بود؛ یعنی، هم تحت عنوان ربودن طفل تازه متولد شده و هم مخفی کردن، قابل تعقیب و مجازات خواهد بود. هرچند در این زمینه نظر مخالف هم وجود دارد.^(۶)

ششم: شروع به جرم آدم‌ربایی

گذشته از مباحث نظری فراوانی که در خصوص شروع به جرم مطرح است که در این جا مجال بحث آنها نیست،^(۷) به اختصار می‌توان گفت، شروع به جرم عبارت است از: «توسل توأم با سوءنیت به عملیات اجرایی جرم که به واسطه دخالت عوامل خارجی که اراده فاعل در آن مدخلیتی نداشته به نتیجه مورد نظر نرسیده است.»

با توجه به این تعریف، برای تحقق شروع به جرم از نظر عنصر روانی، داشتن سوءنیت یا قصد مجرمانه لازم است و از نظر عنصر مادی، دو شرط برای تحقق شروع به جرم ضروری است: الف) شروع به عملیات اجرایی؛ ب) متوقف ماندن غیرارادی عملیات اجرایی جرم. منظور از عملیات اجرایی جرم آن دسته از عملیاتی است که داخل در تعریف قانونی جرم بوده و با عنصر مادی جرم ارتباط مستقیم دارد. در حال حاضر با توجه به ماده (۴۱) قانون مجازات اسلامی، شروع به جرم اصولاً جرم نیست مگر در دو مورد

استثنایی: ۱. مقدار عمل انجام شده جرم مستقلی باشد؛ ۲- قانونگذار در ماده خاصی، شروع به جرم را جرم و قابل مجازات پیش‌بینی کرده باشد. شروع به جرم آدم‌ربایی عبارت است از عمل تسلط یافتن و یا وضع ید بر یک موجود انسانی بدون اینکه به جابه‌جایی او از محلی به محلی دیگر منجر شود. بر اساس تبصره ماده (۶۲۱) قانون مجازات اسلامی، شروع به جرم آدم‌ربایی جرم بوده و مجازات آن سه تا پنج سال حبس است.

هفتم: معاونت در ارتکاب جرم آدم‌ربایی

معاونت در ارتکاب جرم به آن نوع همکاری و مساعدت در ارتکاب جرم گفته می‌شود که بدون دخالت در عملیات اجرایی جرم و به یکی از صور قانونی مقدم بر ارتکاب جرم اصلی یا همزمان با آن صورت می‌گیرد.

به‌طور کلی، معاونت در جرم و شرایط لازم برای تحقق آن از نظر عنصر قانونی، مادی و عنصر روانی، موضوع بحث حقوق جزای عمومی است. بدون ورود در این بحث، به‌طور خلاصه می‌توان گفت، در حال حاضر مواد (۴۳) و (۷۲۶) قانون مجازات اسلامی بیانگر عنصر قانونی معاونت در جرم است و عناصر مادی معاونت در بندهای «۱»، «۲» و «۳» ماده (۴۳) به صورت حصری بیان شده‌اند که عبارتند از: تحریک، ترغیب، تطمیع،

تهدید، دسیسه و فریب و نیرنگ، تهیه وسیله ارتکاب جرم، ارائه طریق ارتکاب جرم و تسهیل وقوع جرم.

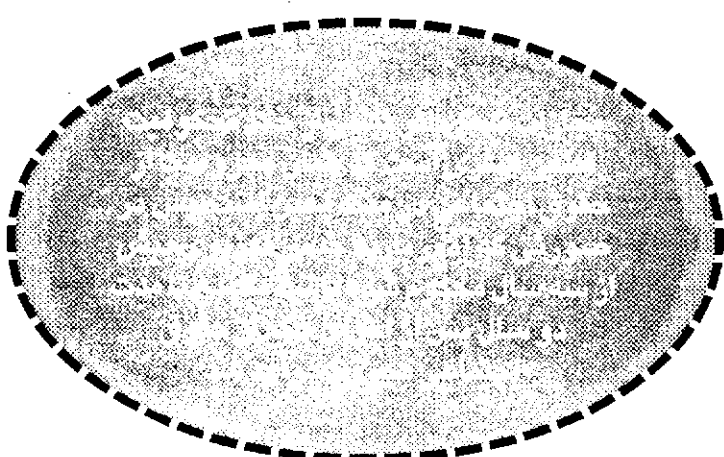
از لحاظ عنصر روانی نیز با عنایت به ماده فوق، معاون باید عامداً و عالماً به مجرم اصلی کمک کرده باشد. وجود وحدت قصد میان معاون و مباشر، از شرایط اساسی لازم برای تحقق معاونت در جرم است.

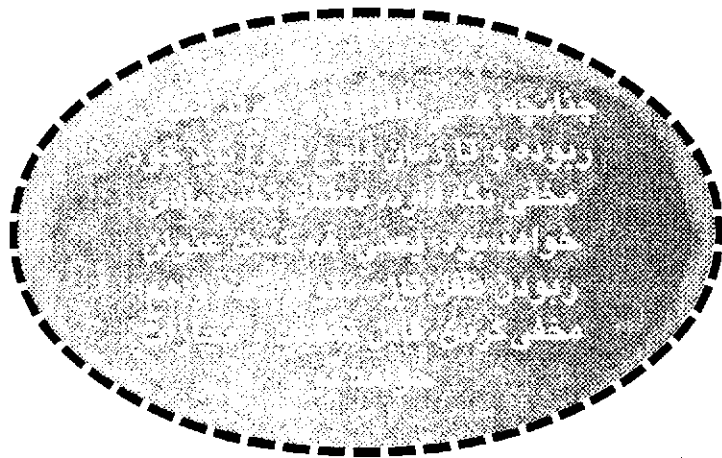
در رابطه با معاونت در جرم آدم‌ربایی طبق ماده (۶۲۱) قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۵، از عبارت «شخصاً یا توسط دیگری» استفاده می‌شود که قانونگذار در اینجا معاون و یا مسبب جرم را در حکم مباشر تلقی کرده و برای وی مجازات فاعل مستقل را پیش‌بینی کرده است.

البته اگر معاونت در آدم‌ربایی از طریق انجام اعمال مندرج در بندهای «۲» و «۳» ماده (۴۳) قانون مجازات اسلامی تحقق یابد، مجازات معاون با توجه به ماده (۷۲۶) قانون مجازات اسلامی، پنج سال حبس خواهد بود. همچنین با عنایت به ماده (۶۳۱) مجازات معاونت در ربودن طفل تازه متولد شده. شش ماه حبس است و مجازات معاونت در ربودن طفل تازه متولد شده‌ای که مرده بودن وی احراز شده باشد، عبارت از یک‌صد هزار ریال جزای نقدی است.

هشتم: مقایسه جرم آدم‌ربایی با جرایم توقیف و حبس غیرقانونی و گروگان‌گیری

از نظر حقوقی، مراد از توقیف غیرقانونی، سلب آزادی رفت و آمد از شخص دیگری به صورت غیرقانونی و در مدت نسبتاً کوتاه است که معمولاً از بیست و چهار ساعت تجاوز نمی‌کند؛ و منظور از «حبس غیرقانونی» سلب آزادی جسمی شخص دیگر به صورت غیرقانونی

و در مدت نسبتاً طولانی است که در محل معین و محفوظ صورت می‌گیرد. این محل ممکن است زندان، خانه شخصی و امثال آن باشد.^(۸)

مخفی کردن به عنف هم سلب آزادی تن شخص دیگری و نگهداری او در محل معین است که به صورت غیرقانونی و توأم با تهدید و اعمال زور صورت می‌گیرد.

آدم‌ربایی با توقیف و حبس غیرقانونی موضوع مواد (۵۸۳) و (۵۷۵) قانون مجازات اسلامی متفاوت است؛ زیرا در توقیف غیرقانونی، ربودن و نقل و انتقال مجنی علیه از محلی به محل دیگر ضرورت ندارد و صرف بازداشت و نگهداری موقت شخص بر خلاف قانون در محلی غیر از زندان برای تحقق این جرم کفایت می‌کند؛ و در حبس غیرقانونی نیز مجنی علیه بدون مجوز قانونی در زندان نگهداری و حبس می‌شود. تفاوت مهم دیگر میان جرم آدم‌ربایی و جرایم توقیف و حبس غیرقانونی این است که آدم‌ربایی از لحاظ عنصرمادی، جرم آنی و مقید است، ولی جرایم توقیف و حبس غیرقانونی، جرایم مستمر و مطلق هستند. جرایم توقیف و حبس غیرقانونی غالباً از طرف مقامات و مأموران دولتی انجام می‌شود؛ در حالی که مرتکبین جرم آدم‌ربایی غالباً افراد عادی هستند. علاوه بر این، مجازات جرایم حبس و یا توقیف غیرقانونی قابل تعلیق است؛ ولی مجازات جرم آدم‌ربایی غیر قابل تعلیق است و شروع به جرم در جرایم توقیف و حبس غیرقانونی بر خلاف آدم‌ربایی مجازات ندارد.

جرم آدم‌ربایی با جرم گروگان‌گیری نیز از جهاتی متفاوت است. براساس ماده یک کنوانسیون مبارزه با گروگان‌گیری ۱۹۷۹: «هر فردی که شخص دیگری را توقیف یا دستگیر یا بازداشت نموده و به مرگ یا

خواسته‌های گروگان‌گیران صورت می‌گیرد و گروگان‌گیران همواره قصد آزادی گروگانها را ولو به صورت مشروط دارند؛ در حالی که در جرم آدم‌ربایی، مرتکب همواره چنین قصدی ندارد.

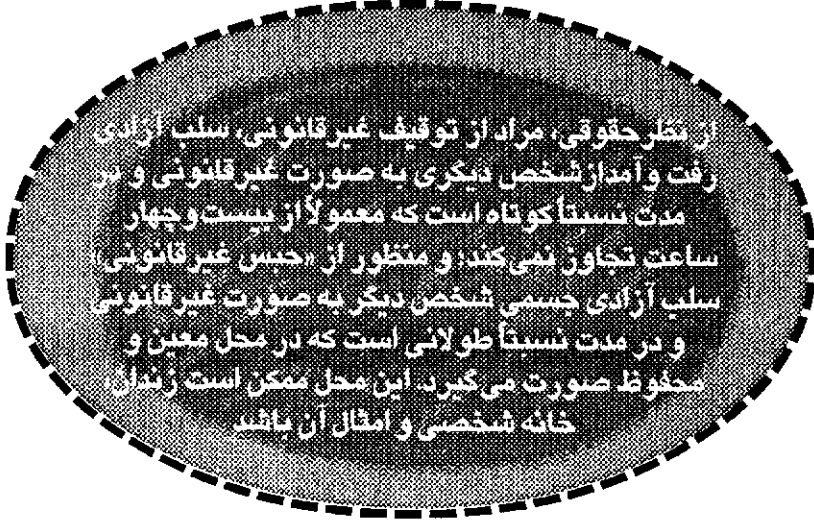
نهم: آدم‌ربایی در کنوانسیونهای بین‌المللی

برابر بند "ب" ماده (۳) قرارداد ژنو، راجع به بهبود سرنوشت زخم‌داران و بیماران در نیروهای مسلح هنگام اردوکنشی، مورخ ۱۱۲ اوت ۱۹۴۹ که در تاریخ ۱۳۳۴/۹/۳۰ به تصویب دولت ایران رسیده است، اخذ گروگان در مورد کسانی که مستقیماً در جنگ و نزاع مسلحانه (چه داخلی و بین‌المللی) شرکت ندارند و نیروهای مسلحی که اسلحه زمین گذاشته‌اند، در هر زمان و مکان ممنوع است و ممنوع خواهد بود.^(۹)

برابر ماده (۳۴) قرارداد ژنو راجع به حمایت افراد کشور در زمان جنگ مورخ ۱۲ اوت ۱۹۴۹، اخذ گروگان ممنوع است.^(۹)

برابر بند "۱" ماده (۹) میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مصوب ۱۹۶۶ مجمع عمومی سازمان ملل، که در سال ۵۳ به تصویب مجلس شورای ملی ایران رسیده است: «هر کس حق آزادی و امنیت شخصی دارد. هیچ کس را نمی‌توان خودسرانه (بدون مجوز) دستگیر و یا بازداشت (زندانی) کرد. از هیچ

آسیب یا ادامه بازداشت تهدید کند، به منظور این که شخص ثالثی را که می‌تواند یک دولت یا یک سازمان بین‌المللی، یک شخص حقیقی یا حقوقی و یا گروهی از مردم باشد، مجبور نماید که به عنوان شرط ضمنی یا صریح آزادی گروگان عملی را انجام دهد یا از انجام عملی امتناع ورزد، مقصر به ارتکاب جرم گروگان‌گیری خواهد بود.» با توجه به مقررات این کنوانسیون و کنوانسیونهای دیگر بین‌المللی و خصوصاً بر اساس بند "۸" از قسمت "الف" ماده (۸) اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی، گروگان‌گیری اصولاً ناظر به روابط بین دولتها بوده و یک جنایت جنگی محسوب می‌شود؛ در حالی که جرم آدم‌ربایی یک جرم عادی به حساب می‌آید. علاوه بر این، جرم گروگان‌گیری غالباً در حین جنگ و مخاصمات مسلحانه ارتکاب می‌یابد؛ در حالی که جرم آدم‌ربایی مقید به زمان خاصی نیست و مرتکب و یا مرتکبان جرم گروگان‌گیری اصولاً نظامیان و یا سایر گروههای مبارز سیاسی هستند؛ ولی در جرم آدم‌ربایی مرتکب اعم است از نظامی و غیر نظامی. موضوع جرم گروگان‌گیری، غیر نظامیان هستند؛ اما در آدم‌ربایی موضوع جرم اطلاق دارد و شامل تمامی اشخاص اعم از نظامی و غیر نظامی می‌شود. همچنین گروگان‌گیری همیشه به عنوان یک تضمین جهت تأمین

از نظر حقوقی، مراد از توقیف غیرقانونی، سلب آزادی
 رفت و آمد آن شخص دیگری به صورت غیر قانونی و بر
 مدت نسبتاً کوتاه است که معمولاً از بیست و چهار
 ساعت تجاوز نمی‌کند؛ و منظور از «حبس غیرقانونی»
 سلب آزادی جسمی شخص دیگر به صورت غیر قانونی
 و در مدت نسبتاً طولانی است که در محل معین و
 محفوظ صورت می‌گیرد. این محل ممکن است زندان،
 خانه شخصی و امثال آن باشد.

پی‌نوشت‌ها:

1-Henry, Campbell, Black, M.A. Black slawdictionary. West publishing Co." 1983.P.870.
 2-John.M.Scheb and John. Nscheb, Criminal law, P.133-135.

- ۳- حبیب زاده، محمد جعفر، حقوق جزای اختصاصی (جرایم علیه اموال)، تهران، انتشارات سمت، چاپ اول، ۱۳۷۳، ص ۳۲.
۴. بازگیر، یدا...، علل نقض آرای کیفری در شعب دیوان عالی کشور، تهران: انتشارات نشر حقوقدان، چاپ دوم، زمستان ۱۳۷۷، ص ۲۲۰.
- ۵- صائی، پرویز، حقوق جزای عمومی، ج دوم، تهران، انتشارات گنج دانش، چاپ پنجم، ۱۳۷۲، ص ۲۱۴.
۶. زراعت، عباس، آدم‌ربایی و مخفی کردن دیگری، نامه مفید، ش ۳۳، ص ۸، ص ۵۳.
۷. حبیب‌زاده، محمدجعفر، شروع به جرم در حقوق ایران و، مجله دانشور، مهرماه ۱۳۷۷.
- ۸- پاد، ابراهیم، حقوق کیفری اختصاصی، ج اول، تهران؛ بی‌نا، چاپ سوم، ۱۳۵۲، ص ۲۴۰-۲۶۴.
- ۹- شاکریان، شاهرخ و دیگران، مجموعه کنوانسیون‌های بین‌المللی، ج اول، تهران، اداره کل قوانین و مقررات کشور، چاپ اول، ۱۳۷۶، صص ۲۲ و ۱۳۴.
- ۱۰- شاکریان، شاهرخ و دیگران، مجموعه کنوانسیون‌های بین‌المللی، ج سوم، تهران، اداره کل قوانین و مقررات کشور، چاپ اول، ۱۳۷۶، ص ۵۳۵.
- ۱۱- آل حبیب، اسحاق، دیوان کیفری بین‌المللی و جمهوری اسلامی ایران، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه.

سوءنیت عام دارد و هم سوءنیت خاص؛ لکن انگیزه مرتکب گرچه خوب و شرافتمندانه هم باشد، بر خلاف قانون تشدید مجازات ربایندگان اشخاص مصوب ۱۳۵۳ و رویه‌های قضایی موجود، تأثیری در ماهیت این جرم نداشته و عنصر روانی این جرم را زایل نمی‌کند.

۳. آدم‌ربایی در روابط زوجین و پدر و مادر نسبت به فرزند (فرزند دزدی) هم قابل تحقق است. بنابراین، صرف وجود رابطه زوجیت و یا رابطه پدر و فرزندی یا مادر و فرزندی مانع از تحقق جرم آدم‌ربایی نخواهد شد و فقط در مواردی که فرد در مقام اعمال یک حق و یا تکلیف قانونی مرتکب جرم شود، عملش جرم محسوب نخواهد شد.

۴. رضایت مجنی علیه نافی عنوان مجرمانه است؛ مشروط بر اینکه رضایت دهنده اهلیت داشته و از روی آگاهی و اراده و اختیار رضایت داده باشد.

۵. مهم‌ترین وجه اشتراک آدم‌ربایی با جرایم توقیف غیرقانونی، حبس غیرقانونی و گروگان‌گیری از نظر سلب آزادی از یک موجود انسانی است. لکن از لحاظ رفتار مرتکب، مطلق و مقید بودن جرم، آنی و مستمر بودن جرم، قابل تعلیق بودن جرم یا نبودن مجازات و جرم بودن و یا نبودن

کس نمی‌توان سلب آزادی کرد، مگر به جهات و طبق آیین دادرسی مقرر به حکم قانون.»^(۱۰)

برابر بند "۸" از قسمت "الف" ماده (۸) اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی، «گروگان‌گیری» یک جنایت جنگی محسوب می‌شود و صلاحیت رسیدگی به آن در دیوان است.^(۱۱)

برابر بند "الف" قسمت (۱) ماده (۲) قانون مربوط به کنوانسیون راجع به جلوگیری و مجازات جرایم علیه اشخاص مورد حمایت بین‌المللی از جمله مأمورین سیاسی مصوب ۱۳۷۵/۲/۲۶: «قتل و ربودن یا نوعی دیگر حمله علیه شخص یا آزادی شخصی مورد حمایت بین‌المللی» جرم بوده و قابل مجازات است.

دهم: نتیجه‌گیری:

از مجموع مطالب گفته شده نتایج زیر به دست می‌آید:

۱. بخشی از مقررات قانون تشدید مجازات ربایندگان اشخاص مصوب ۱۳۵۳، در مقایسه با مقررات ماده (۶۲۱) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ نسخ ضمنی گردیده است.
۲. آدم‌ربایی از لحاظ عنصر مادی، جرم آنی و مقید به نتیجه است و از نظر عنصر روانی، جرمی عمدی است که هم نیاز به